

UOT:81.

BƏDİİ MƏTNLƏRDƏ TOPONİMLƏRİN İŞLƏNMƏ XÜSUSİYYƏTLƏRİ

f.ü.f.d. Həsənova Nəzakət Aslan qızı
Azərbaycan Dillər Universiteti
nezakethasanovaaslan@gmail.com

Xülasə: *Onomastikanın uzun müddət dilin tarixi inkişafının öyrənilməsindəki rolu qiymətləndirilməmişdir. Xüsusi adlar, eyni tipli obyektlər qrupundan tək bir obyektin adının fərqləndirilməsi deməkdir. Bütün onimlərin öz mənaları var, amma çox vaxt adların əksər hissəsi üçün yalnız adlandırma funksiyası saxlanılır, onimlərin daşdığı məna isə yaddaşlardan silinir. Məsələn, hər hansı bir ərazi, ətrafdakı mənzərənin hər hansı bir xüsusiyyəti, tarixi hadisələr və ya görkəmli şəxsiyyətlərin şərəfinə verilmiş (məsələn, Cəlilabad, Sabirabad və ya Füzuli) adlar və s. Bu baxımdan antroponimlər daha səciyyəvidir. Belə ki, toponimlər semantik funksiyanın itirilməsi ilə xarakterizə olunmadığı üçün, şəxs adları, bir qayda olaraq, daha dərin köklərə malikdir və onların yaranma tarixini izləmək olduqca çətinidir.*

Cəmiyyət üzvlərini və eləcə də əşya və hadisələri bir-birindən fərqləndirən leksik vahid ad hesab edilir. Ad bəşər cəmiyyətinin qazandığı ictimai-mədəni və sosial nailiyyət olmaqla bərabər, həm də ictimai ehtiyacları ödəmək vasitəsidir. Dildəki hər bir xüsusi ad – onomastik vahid ictimai-tarixi inkişafın nəticəsidir.

Toponimlər həyatın bütün sahələrində olduğu kimi, bədii ədəbiyyatda da xüsusi mövqeyə malik olur. Hər hansı bir bədii əsəri toponimsiz təsəvvür belə etmək olmur. Çünki bədii ədəbiyyatda istifadə edilən onomastik vahidlər hər bir xalqın bədii təfəkkürünün ifadə vasitələrindən biri olan onomastik vahidlərin günümüzə qədər gəlib çıxmasında özünəməxsus rola malikdir. İngilis dilində yaranan coğrafi adlar dilin özü kimi qədimdir. Dil vahidi kimi coğrafi adlar da tarixi öyrənmək üçün dil faktlarına çevrilir və xalqın mənəvi tarixinin tərkib hissəsi olur. Hər hansı bir dilin həm keyfiyyət, həm də kəmiyyətə dəyişməsi və inkişafı prosesin başqa mərhələlərində olduğu kimi terminoloji leksikada da özünü göstərir. Terminoloji leksika eyni zamanda dilin mənzərəsini əks etdirən, onun zənginliyini şərtləndirən əsas cəhətdir.

Açar sözlər: Üslubi toponimiya, funksional-ekspressiv, etnik xarakter, poetik dil, ümumi dil-nitq fonu, onomastik vahidlər.

Ключевые слова: Стилистическая топонимия, функционально-экспрессивный, этнический характер, поэтический язык, общий языково-речевой фон, ономастические единицы.

Key words: Stylistic toponymy, functional-expressive, ethnic character, poetic language, general language-speech background, onomastic units.

Bədii ədəbiyyatda işlənən toponimlər konkret bir ərazinin tarixi-siyasi coğrafiyasını əks etdirir. Onlar gerçəkliyə münasibətlərinin formasına görə iki qrupa bölünür: a) adi toponimlər; b) üslubi toponimlər.

Adi toponimlər təsviri xarakter daşıyıb, dəqiq və konkret yerləri bildirir.

Üslubi toponimlər isə yazıçıların yaradıcı fəaliyyətinin məhsuludur. Onlar əsərdə, mətnə estetik keyfiyyətləri, emosionallığı qüvvətləndirmək məqamında işlədilir. Adi toponim kimi onlar dil faktı, üslubi toponim kimi isə onlar nitq faktı kimi çıxış edir.

Toponomiya üslubi tədqiqatlara geniş material verir və bədii ədəbiyyatda üslubi çalarlıqlar əldə edir. Toponimlər öz üslubi funksiyasını əsasən bədii ədəbiyyatda əldə edir və xüsusi estetik çalarlığa malik olur.

Toponimlər bədii əsərlərdə müxtəlif məqsədlər üçün istifadə olunur:

1. Onlar bir çox hallarda özlərinin fiziki mənalarda işlənməklə konkret bir hadisənin baş verdiyi yeri bildirir:

After a day or two he had to leave London “O bir-iki günə Londonu tərk etməli idi” [1]

2. Müəllif bəzən öz fantaziyasında süni toponim yaradır. Məsələn, məşhur *Barsetshire* toponimi A. Trollofun pyeslərində mövcud olsa da, İngiltərədə bu adı daşıyan yaşayış məntəqəsi mövcud deyildir. Buna nümunə olaraq *Budmouth, Corvesgate, Knollsea* toponimlərini də göstərmək olar.

3. Toponimlər bədii ədəbiyyatda həmçinin müəyyən bir ərazinin keyfiyyətini və eləcə də həmin ərazidə baş vermiş hadisəni göstərmək məqsədilə işlədilir. Bu xüsusilə şer dilində toponimin sayəsində emosional atmosfer yaratmaq məqsədini güdür. Məsələn, “Yerlərə ad verilməsinə dair poemalarda”, “Gonnaya” adlanan şerdə bunun şahidi oluruz:

A noise of laughter : southern Loughrigg heard, And Fairfield answered with a mountain tone; Helvellyn far into the blue sky. Carried lady’s voice [2, p.22].

Üslubi toponimiya bədii üslubun funksional-ekspressiv, satirik və yumoristik əlamətlərini öyrənir. Bu üslubi çalarların yaranmasında, bu dildə danışan xalqın etnik xarakterinin, eləcə də toponimlərin daşdığı obyektlərin xarakterik xüsusiyyətlərinin müəyyən edilməsində böyük rola malikdir.

Üslubi toponimlərin məcazi mənası yazıçıya öz ideyasını parlaq şəkildə ifadə etməyə imkan verir. Toponim üslubi material kimi düzgün, münasib məqamda işlədilir və bunun nəticəsində bədii əsərin keyfiyyəti xeyli dərəcədə yüksək olur:

My lodgings might easily have been none of those scruffy little houses by the station – from one Dafton to another [3, s.23].

Burada *Dafton* toponimi adlandırma funksiyasını daşımayıb, obyektin keyfiyyətinin ön planda verilməsi ilə, obyektə yönəlik emosional münasibətlə səciyyələnir və bu zaman toponim öz təbiəti etibarilə ümumi ismə yaxınlaşır. Bir çox Avropa dillərində toponimlərin ümumi isim çalarlığı əldə etdiyini aşkar edirik: *waterloo – the last, decisive battle [4].*

Toponimik vahidlər üslubi tədqiqat üçün çox zəngin material verir. Toponimlər bədii ədəbiyyatda üslubi çalar qazanır. Bədii ədəbiyyatda toponimik vahidlər əlavə estetik vəzifə və “üslubi yük” daşıyır və digər bədii məqsədlərə xidmət edir.

Yazıçının yenilik məharəti sözdə olan potensial mənalardan birini bədii məqsədə, üslubi manevrə uyğun formalaşdırmaqda, hərəkətə gətirməkdə özünü göstərir. Sözdəki mənalara yazıçı qayəsində görə növbələşdirmək, onlardan birini, yəni məqsədə ən çox münasib olanı görmək isə həqiqi sənətkarın daima icra etdiyi dil əməliyyatıdır. Buna “üslubi seçim” deyilir.

Toponimlərdən və ümumiyyətlə onomastik vahidlərdən bədii əsərdə müxtəlif məqsədlərlə istifadə edilir:

1) real həyat hadisələri konkret bir ərazidə təsvir edilərkən həmin yerin adı olduğu kimi saxlanılır.

He had been spending a few weeks on a Carinthian lake and after a day or two in London was to go and with friends in Scotland [5, p. 123].

2) yazıçı təxəyyülünün məhsulu kimi süni toponimlərdən istifadə olunur.

Bernard Şounun “Augustus does his bit” satirik əsərindəki *Pifflington* (*piffle – boş söhbət, cəfəngiyyət deməkdir*) [6].

A. Trolonun əsərlərində tez-tez təsadüf olunan *Barsetshire* (İngiltərə xəritəsində belə qrafliq olmadığı halda); və ya T. Harrinin yaradıcılıq təxəyyülünün məhsulu olan *Bubmauth, Knollsea, Cervesgate* bu qəbildən olan toponimlərdir [4].

Azərbaycan ədəbiyyatında C. Məmmədquluzadənin kiçik hekayələrində bu vaxta qədər dilimizdə və bədii ədəbiyyatda rast gəlmədiyimiz toponimlərə təsadüf adırık. Məsələn, *Danabaş, Çaylax, Ulaxlı, Zurnalı, İtqapan, Pirsəqqız* və s.

Müəllif bu tipli süni surətdə yaradılmış toponimlərdən istifadə edərkən ifşa edəcəyi obyektə oxucunun yaddaşına daha dərindən həkk etmək məqsədi güdmüşdür.

3) Bədii əsərlərdə toponimlərdən müəyyən bir əlamət, keyfiyyət və ya hadisə ilə əlamətdar olan ərazinin adını ifadə etmək üçün istifadə olunur. Müasir dövrdə toponimlərdən istər bədii nərsədə, istərsə də poeziya dilində geniş istifadə olunur.

Üslubi-poetik toponimika yer-yurd adlarının bədii ədəbiyyatda işlənmə məqamlarını, rolunu, müəyyən fikrə xidmət etməsini, satirik və yumoristik çalarlarını öyrənən tədqiqat sahəsidir.

Üslubi toponimika bədii ədəbiyyatın funksional-ekspressiv və funksional-üslubi xüsusiyyətlərini öyrənir. Burada əsasən bədii əsərlərdəki hadisələrin təsvir olunduğu yerə verilən adlar, onların üslubi xüsusiyyətləri, əsərin ideya-bədii təsir qüvvəsinin artmasında toponimlərin rolu, belə yer adlarının komik təbiəti, etnik xüsusiyyəti, obrazlılıq, ekspressivlik cəhətləri, bədii əsərdə xüsusi toponim yaradıcılığı, onlardan üslubi semantik məqsəd üçün istifadə olunması, yazıçının yaratdığı fərdi toponimikanın xarakterik xüsusiyyətləri və digər ekspressiv məsələlər tədqiq olunur.

Üslubi toponimlər xüsusi adların bir növü kimi obrazlılıq, emosionallıq, ekspressivlik keyfiyyətlərinə malik olduğundan bədii əsərdə fikrin parlaq ifadəsini, forma gözəlliyini şərtləndirən mühüm dil vasitələri kimi çıxış edir, dövrün mühüm problemlərini yüksək poetik dildə əks etdirmək işində sənətkara geniş imkanlar verir. Üslubi material kimi onomastik vahidlər düzgün seçildikdə, sənət əsərinin ümumi dil-nitq fonu dilin ifadəlik vasitələri ilə zənginləşmiş olur, yerində, məqamında işlənən toponimik vahidlər dilin bədilik keyfiyyətini qat-qat artırır, ona güclü təsir göstərir. Məsələn:

Names he had mentioned – Damascus, Aleppo, Baghdad, Cantin – had quite enchanted her. (A. Wilson “Anglo-Saxon Attitudes) [1].

Bədii ədəbiyyatda xüsusi adların ümumi adlara keçməsi imkanından geniş istifadə olunur.

My lodgings might easily have been none of those scruffy little houses by the station – from one Dafton to another [3, p.128].

Bu cümlədə *Dafton* toponimi birbaşa adlandırma funksiyasında çıxış etmir, müəyyən bir əlaməti, daha dəqiq desək, sadələşməyi bildirmək üçün metaforlaşmış formada işlənir. *Dafton* toponimi hələ ümumi isimə çevrilməmişdir və ondan istifadə yazıçının baş verən hadisələrə emosional münasibəti ilə məhdudlaşır. Bir sıra tədqiqatçılar müəyyən etmişlər ki, Avropa dillərində olan coğrafi adlar asanlıqla ümumi isimlərə çevrilərək faktların ümumiləşdirilməsi zamanı istifadə olunur. Məsələn, *Waterloo, Panama* və s.

Waterloo – sonuncu, həlledici döyüş mənasında “*to meet one’s Waterloo*” ifadəsində özünü göstərir [6].

Waterloo – Belçikanın məskunlaşmış ərazisidir.

Həm ingilis, həm də Azərbaycan dilində xüsusi adların ümumi isimlərə keçməsi və yeni mənə kəsb etməsi halı geniş yayılmışdır. Məsələn, *Otello - qısqanc adam*.

Bu xüsusiyyətin bütün onomastik vahidlərə - həm toponimlərə, həm də antroponimlərə aid olması yuxarıdakı misallarda aydın görünür.

Bədii ədəbiyyatda üslubi toponimlərin əsas xüsusiyyətlərindən biri onların şəxslənməsi, yəni şəxs adları kimi müəyyən funksiyaları yerinə yetirməsidir.

You can only love a town if it loves you, and Warley would never love a correspondent. I had to love Warley property ,too. I had to take all she could give me: it was too late to enjoy merely her warm friendship” [3, s. 167].

Və yaxud:

Lancashire can look after herself without your help [3, p.156].

Bədii ədəbiyyatda toponimlər bir çox epitetlərlə birləşə bilər. Məsələn, *London-gloomy, dear, wonderful, beautiful, hateful, brilliant, suffering* və s. Müəyyən bir toponimin obrazlı-ekspressiv ifadəsi üçün bədii ədəbiyyatda müxtəlif vasitələrdən (metafora, metonimiya, müqayisə və s.) istifadə olunur.

Dilin söz xəzinəsinin toponimlərdən yeni sözlərin yaranması hesabına zənginləşməsi bütün dillərdə olduğu kimi, ingilis dilində də geniş yayılmışdır. Məsələn, *Manchester* toponiminin *toxuculuq sənayesi mərkəzi* mənasında işlənməsi və onun başqa obyektə keçirilməsi buna nümunədir [1].

Lowell – the Manchester of America.

Birmingham toponimi *metalqayırma sənayesinin mərkəzi* mənasında:

Liege – the Birmingham of Belgium [1].

Bədii ədəbiyyatda bəzi hallarda müəllif tərəfindən uydurulmuş ad, sonralar xalq arasında məşhurlaşmış coğrafi ada çevrilə bilər. Çarlz Kinqslinin *Westward Ho* əsərindən sonra həmin hadisələrin cərəyan etdiyi ərazi əsərin adı ilə adlandırılmışdır və bu toponim hal-hazırda da mövcuddur. Bu toponim yazıçının fərdi-üslubi toponimidir.

Atalar sözlərinin bu sahədə rolu daha böyük olmaqla diqqəti daha artıq cəlb edir. Məsələn,

When in Rome do as Romans do;

London’s streets are paved with gold [6].

Araşdırmanın nəticələrinə əsasən deyə bilərik ki, onomastik vahidlər dildə məcazi mənə əldə etməklə üslubi-emosional çalarlıqlar əldə edilir.

Hal-hazırda yer adlarının ənənəvi təsnifatı iki əsas qrupa bölünür – xüsusi və ümumi adlar. Əvvəllər bu bir sabit hal kimi qəbul olunurdu, əslində isə bu heç də belə deyil. O. T. Molçanova bu iki qrupun çevikliyi açıqlayaraq qeyd edir ki, xüsusi ad ümumi ad kimi, nəinki bir, hətta bir neçə silsilə adlara aid edilir. Bu səpgidə adlar böyük imkanlara malikdir. Onlar ümumi adlardan əmələ gəlmişlər. Bununla belə toponimlər işləndikcə nəinki obyektin yaranmasını, həm də bir faktı və ya onun xüsusiyyətini səciyyələndirə bilər. Beləliklə toponimlərin təkrarən istifadəsi imkanların müxtəlifliyi, onların istifadəsinin mürəkkəb mərhələsində ümumidən xüsusiyyə və əksinə xüsusiyyədən ümumiyyə keçməyi təmin edə bilər [7, s.24].

Doğrudan da coğrafi adların funksiya müxtəlifliyi gözəçarpan dərəcədədir: toponimlər xüsusi şəraitdə ümumi isimlər kimi işlənir və ya bütövlükdə leksikanın bu bölməsinə keçə bilər. Onlar müxtəlif söz birləşmələrində geniş şəkildə istifadə edilirlər, sabit frazeoloji vahidlərin yaranmasında əsas olur və nəhayət nitqdə və bədii ədəbiyyatda bu və ya başqa üslubi effekti vermək üçün işlədilir.

Coğrafi adların ümumi adlara keçmə prosesi öz müxtəlif çeşidliyi ilə - toponimlə eyni yaranan əşya arasında xarakterlərin ayrılığı və mənaca bağlılığı faktorları ilə seçilir. Toponim sözlərin yaranmasının ən geniş yayılması metafora əsasında gerçəkləşir, çünki bu zaman xüsusi cəhətlər dildən coğrafi obyektlərə öz oxşarlığı və ya analoqu ilə keçir. Ancaq ingilis dilində başqa metod daha çox yayılmışdır, bu metod formal xarakter daşıyır və metonimiyaya əsaslanır. Əgər birinci metoddə isimlər başqa toponimlərə genetik, yəni kökündən bağlıdırsa, ikinci metoddə onlar tamamilə ayrı mənə daşıyır, yəni əşyalar onların yarandığı yerlər və ya aşkar olunduğu yerlərin adları ilə adlandırılır:

Honiton – şəhər və *honiton* – şərit (əvvəllər bu şəhərdə istehsal edilmiş);

Keswick - şəhər adı və *keswick* alma növü (o şəhərdə becərilib) [6].

Leeds sözü *yun parça istehsalı mərkəzi* mənasında lüğətdə əks olunmur, lakin nitqdə sərbəst şəkildə işlədilir. Beləliklə, ingilis toponimik neologizmlərin əsas hissəsi metonimiya üsulu ilə yaranır. Onların yaranma üsulları müxtəlifdir. Xüsusilə də coğrafi adın təyini funksiyasında çıxış edən terminoloji birləşmə böyük rol oynayır: *Kenilworth* və *Kenilworth ivy* (çəhrayı qərənfil növü). Bir toponimdən bir neçə terminoloji birləşmələr yaranır: *Bath - Bath brick* – kərpic növü, *Bath - un* (bulka növü), *Bath chair* - təkərli kreslo, *Bath metal - metal qarışıqı*, *Bath stone* - əhəng daşı. Bu toponimin vəzifəsi yer adını (aşkar olduğu, istehsal olduğu yer) göstərmək deyil, əşyanın xarakterinin, xüsusiyyətinin və keyfiyyətinin müəyyən edilməsini göstərməkdir. Terminoloji birləşmələrin davamlılıq dərəcəsi fərqlidir – müəyyən hissə sözbirləşmələri kimi qalır və dildə bu cür işlədilir. Lakin onların əksəriyyəti sonradan inkişaf edərək ellipsin yaranmasına gətirib çıxarır, bu vaxt isim buraxılır və təyin funksiyası daşıyan toponim isimləşir:

Newmarket (toponim) - *Newmarket coat*, *newmarket* (xüsusi biçimli palto); *Ribston pippin* - *ribston* (alma növü); *Newcastle* - *Newcastle disease* – *Newcastle* (ev quşlarının xəstəliyi) [6]. Bununla belə bu prosesdə əmələ gəlmiş termin ilə köhnə toponimin əlaqəsi tamamilə pozula bilər.

Bu iki qrup yeni sözbirləşmələri həmişə dildə qabarıq şəkildə çıxış etmir: çox vaxt ikincilər birinciləri ləğv edir, bəzən isə onlar birgə çıxış edirlər, bu vaxt bir neçə omonim əmələ gəlir:

Oxford - *Oxford* (uzunboğaz çəkmə - *Oxford shoes*); *Oxford* (boz, polad rəngli boya - *Oxford grey*); *Oxford* (parça növü - *Oxford shirting*); *Oxford* (şalvar növü - *Oxford bags*) [4].

Gothamite – *Cotham* - şəhərinin sakini yox, *sadəlöv*, *sadə* - mənasını daşıyır.

a (wise) man of Gotham – *sadəlöv* [4].

Belə bir halın yaranması, yəni sözlərin istehsal olunan məhsulla, iqtisadiyyatla uzlaşması onların düzgün işlədilməsində müəyyən çətinliklər törədir. Amma onlar öz sahələrində işləndikcə bu hal tarazlaşır və hər zaman ümumişlək ədəbi leksikaya daxil edilmir. Bu cür omonimlər məhdud çeşidli sözləri əhatə edir və sənaye malları, paltar növləri, qida məhsulları və həmçinin heyvan növləri və faydalı qazıntılar bu cür sözlərdir. Həmçinin bu sözlər ayrı-ayrı elmi sahələrə aid edilir və ədəbi qat yaradır. Bu sözlərin çoxunu kökündən tamamilə ayırmaq olmur və buna edilən cəhd də tamam boşə çıxır.

Ədəbiyyat

1. <http://www.bookfinder.com/author/Jennifer-seidl/>
2. Wilde O. The Happy Prince. Longman, 2019, 231p.
3. Braine G. Room at the Top. United Kingdom, 1957, 256p.
4. Braine G. Room at the Top. United Kingdom, 1957, 256p.
5. Maugham W.S. Treatre. Longman, 1937, 304 p.
6. <https://ru.wikipedia.org/wiki/Зооним>
7. Молчанова О.Т. Топонимия Горного Алтая // Наука. – М., 1969. – 231 с.

PECULIARITIES OF THE USE OF TOPONYMS IN LITERARY TEXTS

Hasanova Nazakat Aslan

Summary

The role of onomastics in studying the historical development of language has long been underestimated. Proper names serve to distinguish a single object from a group of

similar objects. All onyms have meanings, but in many cases, they retain only the naming function, and the original meaning is forgotten. For example, certain place names may be based on features of the surrounding landscape, historical events, or in honor of prominent figures (such as Jalilabad, Sabirabad, or Fuzuli). In this regard, anthroponyms are more characteristic. Since toponyms are not typically associated with a loss of semantic function, personal names generally have deeper roots and tracing their origins can be quite difficult.

Names are lexical units used to distinguish members of society as well as objects and events. A name is not only a social and cultural achievement of human society, but also a means of satisfying social needs. Every proper name in the language—an onomastic unit—is a product of socio-historical development.

Toponyms, just like in all areas of life, hold a special place in literary works as well. It is almost impossible to imagine a literary work without toponyms. The onomastic units used in literature play a special role in preserving the artistic thinking of a people and in transmitting them to the present day. Geographical names that originated in English are as ancient as the language itself. As linguistic units, geographical names become linguistic facts for studying history and form part of a nation's spiritual heritage. Changes and development in any language, both in quality and quantity, are reflected in various stages of the process, including terminological vocabulary. Terminological vocabulary also reflects the linguistic landscape and contributes to its richness.

ОСОБЕННОСТИ УПОТРЕБЛЕНИЯ ТОПОНИМОВ В ХУДОЖЕСТВЕННЫХ ТЕКСТАХ

Гасанова Назагат Аслан кызы
Резюме

Роль ономастики в изучении исторического развития языка долгое время недооценивалась. Собственные имена служат для выделения одного объекта из группы однотипных. Все онимы имеют свои значения, однако в большинстве случаев сохраняется лишь функция называния, а изначальный смысл забывается. Например, некоторые географические названия могут быть связаны с особенностями окружающего ландшафта, историческими событиями или даны в честь выдающихся личностей (например, Джалилабад, Сабирабад или Физули). В этом отношении антропонимы являются более характерными. Поскольку топонимы, как правило, не теряют своей семантической функции, личные имена обладают более глубокой историей, и проследить их происхождение весьма затруднительно.

Имена являются лексическими единицами, которые различают членов общества, а также предметы и явления. Имя — это не только общественно-культурное и социальное достижение человечества, но и средство удовлетворения общественных потребностей. Каждое собственное имя в языке — ономастическая единица — является результатом общественно-исторического развития.

Топонимы, как и в других сферах жизни, занимают особое место и в художественной литературе. Трудно представить литературное произведение без топонимов. Ономастические единицы, используемые в литературе, играют особую роль в выражении художественного мышления народа и в сохранении его до наших дней. Географические названия, возникшие в английском языке, столь же древни, как и сам язык. Как языковые единицы, географические названия становятся языковыми фактами для изучения истории и составляют часть духовного наследия народа. Изменения и развитие языка, как качественные, так и количественные, проявляются и в терминологической лексике. Терминологическая лексика отражает языковую картину мира и является важным элементом её богатства.

Rəyçi: f.f.d., dosent Sahilə Bağır qızı Mustafayeva
Daxil olma tarixi 24 iyul 2025-ci il